

5. Криминалистика: Учебник для вузов МВД России. Т. 2. Техника, тактика, организация и методика расследования преступлений / [под ред. Р.С. Белкина, В.Г. Коломацкого, А.Г. Филиппова]. – Волгоград, ВСШ МВД России, 1994. – 330 с.
6. Кримінальний процесуальний кодекс : Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI / відп. за вип. В.А. Прудников. – Х. : Право, 2016. – 392 с.
7. Погорецький М.А. Форми взаємодії слідчого й органу дізнання / М.А. Погорецький // Нова Конституція України і проблеми вдосконалення законодавства : [темат. зб. наук. пр.]. – Х. : НЮАУ, 1997. – С. 177–182.
8. Пчолкін В.Д. Поняття, сутність та завдання взаємодії оперативних підрозділів ОВС / В.Д. Пчолкін, В.М. Ечченко // Вісн. Луганськ. акад. внутр. справ ім. 10-річчя незалежності України : спецвипуск. – 2004. – Вип. 3, ч. I. – С. 109–121.
9. Тюрин Н.С. Формы оперативно-розыскной и следственной деятельности / Н.С. Тюрин // Правовые проблемы укрепления российской государственности. – Ч. 10 : Проблемы уголовного процесса в свете нового Уголовно-процессуального кодекса Российской Федерации : [сб. ст.] / под ред. Ю.К. Якимовича. – Томск : Изд-во Томс. ун-та, 2002.
10. Усанов И.В. Проблемы раскрытия и расследования серийных убийств на сексуальной почве / И.В. Усанов. – М.: Издательство «Юрлитинформ», 2005. – 168 с.
11. Устав боевой службы внутренних войск. – М. : Акад. МВД СССР, 1987. – 240 с. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : www.twirpx.com/file/1575334/.
12. Хитра А.Я. Взаємодія слідчого та органу дізнання при провадженні кримінальних справ: курс лекцій / А.Я. Хитра, В.О. Кучер. – Львів: Держ. ун-т внутрішніх справ, 2009. – 100 с.

УДК 343.711

ВИСОТЕНКО Ю.В.

ЗАГАЛЬНІ ЗАСАДИ МЕТОДИКИ РОЗСЛІДУВАННЯ КРАДІЖОК, ВЧИНЕНИХ ЗЛОЧИННИМИ ГРУПАМИ

Стаття присвячена дослідженню етапів становлення криміналістичної методики та її сучасного стану. Проаналізовано сутність, зміст та основні критерії, яким має відповідати методика розслідування крадіжок, вчинених злочинними групами, а також підстави, які зумовлюють її використання у практичній діяльності.

Ключові слова: криміналістична методика розслідування, методика розслідування окремих видів злочинів, крадіжка, злочинна група.

Статья посвящена исследованию этапов становления криминалистической методики и ее современного состояния. Проанализированы сущность, содержание и основные критерии, которым должна отвечать методика расследования краж, совершенных преступными группами, а также основания, обуславливающие ее использование в практической деятельности.

Ключевые слова: криминалистическая методика расследования, методика расследования отдельных видов преступлений, кража, преступная группа.

The article investigates stages of forensic techniques and its current status. The essence, content and basic criteria to be met by method of investigation of thefts committed by criminal groups, as well as the reasons which lead to its use in practice.

Key words: forensic methods of investigation, methods of investigation of certain crimes, theft, criminal group.

Вступ. Розвиток демократичної України передбачає зміцнення правових засад держави, вирішення багатьох складних теоретичних і практичних проблем, пов'язаних із необхідністю забезпечення гарантій прав та інтересів громадян, належного правопорядку. Однією з головних умов зростання добробуту народу, поступового розвитку незалежної держави є підвищення результативності боротьби зі злочинністю.

Упродовж останніх років кількість виявлених злочинних груп і вчинених ними злочинів не дає підстав для оптимістичної оцінки перспектив поліпшення криміногенної ситуації загалом, а також зумовлює необхідність вирішення низки актуальних проблем, які насамперед пов'язані із необхідністю забезпечення належного правопорядку та підвищення результативності боротьби зі злочинністю.

Проблема боротьби з організованою злочинністю, зокрема криміналістичними методами та засобами, залишається актуальною і у сучасних умовах розвитку української держави. Це зумовлюється тим, що діяльність організованих злочинних груп із кримінальної перетворилася на масштабну загрозу соціальної, економічної і політичної стабільності в Україні. Останнім часом зростання кількості виявлених злочинних груп і вчинених ними злочинів не дає підстав для оптимістичної оцінки перспектив поліпшення криміногенної ситуації загалом.

Одним із небезпечних проявів сучасної організованої злочинності є її корислива складова частина. Вона порушує конституційні права людини, зокрема, невід'ємне право на соціальне і матеріальне благо – право власності. Причиною неефективності боротьби з корисливою організованою злочинною діяльністю є недостатність ефективних методів розслідування, відсутність типових сучасних моделей такої злочинної діяльності, недовірливість рекомендацій із проведення окремих слідчих (розшукових) дій та їх комплексів, недосконалість криміналістичних програм із вирішення проблемних слідчих ситуацій тощо.

Водночас наявний рівень крадіжок, вчинених злочинними групами, вказує на недостатньо ефективні засоби і методи, які використовуються в боротьбі з цим видом злочинів.

Успішне розслідування кримінальних проваджень за фактами крадіжок, вчинених злочинними групами, перш за все, зумовлене тим, наскільки вчасно, законно й обґрунтовано приймається рішення про початок досудового розслідування, наскільки повно й точно виявлені та зафіксовані сліди злочину, яка інформація наявна про осіб, які вчинили кримінальне правопорушення, які заходи вжито щодо розшуку викраденого майна, а також наявністю певних теоретичних знань слідчих та їх практичного досвіду з розслідування досліджуваних злочинів.

Аналізуючи співвідношення кількості зареєстрованих крадіжок, вчинених злочинними групами, та кількості кримінальних проваджень, в яких особи повідомлено про підозру у вчиненні кримінального правопорушення, спостерігаємо суттєве погіршення становища.

Теоретико-методологічне підґрунтя для виконання дослідження будуть складати загальнотеоретичні наукові праці фахівців у галузі криміналістики, кримінології, психології, кримінального процесу і права України та інших держав: Ю. Аленіна, В. Басая, В. Бахіна, В. Берназа, Т. Варфоломєєвої, А. Волобуєва, В. Галагана, В. Гончаренка, В. Журавля, А. Іщенко, О. Кириченка, Н. Клименко, В. Колмакова, В. Коновалової, М. Костицького, В. Кузьмичова, В. Лисиченка, В. Лукашевича, В. Маляренка, Г. Матусовського, М. Салтєвського, М. Сегая, О. Снігерьова, В. Тіщенко, Л. Удалової, М. Хавронюка, В. Хахановського, П. Цимбала, К. Чаплинського, С. Чернявського, Ю. Черноус, І. Фрідмана, В. Шепітька, М. Шумила.

Постановка завдання. Метою статті є проаналізувати сутність, зміст та основні критерії, яким має відповідати методика розслідування крадіжок, вчинених злочинними групами, а також підстави, які зумовлюють її використання у практичній діяльності.

Результати дослідження. Актуальність розроблення теми дослідження зумовлена потребами практики протидії злочинності та криміналістичної науки у комплексному вивченні та розв'язанні проблем методики розслідування крадіжок, вчинених злочинними групами. Важливість наукової розробки цієї теми викликана тим, що комплексне її дослідження на підставі вивчення даних судово-слідчої практики у поєднанні з досягненнями вітчизняних та зарубіжних наук правового циклу дасть змогу запропонувати практиці нові прийоми боротьби з цією категорією злочинів, що відповідатимуть сучасному рівню розвитку науки та мають стати практичним інструментарієм для слідчих та оперативних працівників.

Методика розслідування злочинів може розглядатися у двох аспектах: як безпосередній процес розслідування злочинів, який являє собою специфічну діяльність уповноважених законом органів та осіб, що здійснюється на підставі застосування засобів криміналістичної техніки та прийомів криміналістичної тактики, з одного боку, та як розділ криміналістики, який містить систему комплексних рекомендацій щодо виявлення, розслідування та попередження окремих видів злочинів.

Сутність зазначеної наукової категорії може бути розкрито лише за наявності наукового обумовленого та апробованого взаємозв'язку цих напрямів, де процес розслідування являє собою практичну складову частину, яка будується на підставі суб'єктивного досвіду, а методичні рекомендації визначають її теоретичний зміст. Узагальнення таких підходів дає змогу у повному обсязі визначити

призначення криміналістичної методики розслідування злочинів, яке полягає у сприянні розробленню наукових рекомендацій і запровадженню їх у практику розслідування злочинів [5, с. 369].

Безпосередньо виникнення криміналістичної методики зумовлено результатом інтеграції та диференціації наукових знань та об'єднанням передових досягнень криміналістичної техніки й тактики, з метою забезпечення оптимальної організації розслідування злочинів і судового розгляду певних категорій кримінальних проваджень [3, с. 9].

На сучасному етапі розвитку криміналістики висловлюється думка про тривалий процес розвитку криміналістичної методики, в якому виокремлюють кілька етапів. Так, окремі вчені-криміналісти розглядають п'ять етапів: 1) докриміналістичний – зародження методики розслідування злочинів; 2) становлення методики розслідування злочинів у період ранньої криміналістики (праці Г. Гросса, Р. Гейндла, А. Гельвіга, Р. Рейса, А. Нічефоро, Б. Бразоля, С. Трегубова); 3) зміцнення методики розслідування злочинів як самостійного розділу криміналістики (з середини 20-х до середини 30-х рр. ХХ ст.), що пов'язують із поглядами І. Якимова, В. Громова, С. Голунського; 4) подальша розробка нових окремих методик розслідування злочинів і початок створення власних загальнотеоретичних положень (друга половина 30-х – середина 60-х рр. ХХ ст.); 5) розвиток методики розслідування злочинів, пов'язаний із глибоким перетворенням загальної теорії криміналістики наприкінці ХХ ст. (розпочався в 70-ті рр. ХХ ст. і триває донині) [2, с. 11–23].

Значення методики розслідування у криміналістичній науці та у процесі боротьби зі злочинністю загалом важко переоцінити. Саме у криміналістичній методиці розроблюється стратегія всієї криміналістичної діяльності з розслідування злочинів, тому вона є не лише окремим розділом криміналістики, без використання наукових і практичних положень якого фактично не можна професійно вести розслідування злочинів, але й найважливішим кінцевим продуктом криміналістичної науки [8, с. 141].

Методика розслідування окремих видів злочинів – це система наукових положень і розроблених на їх основі рекомендацій із розслідування та попередження окремих видів і груп злочинів [7, с. 6]. Одним із важливих завдань методики розслідування є розробка найбільш ефективних методів і засобів розкриття та розслідування злочинів, побудова їх криміналістичної характеристики, оптимізація процесу розслідування окремих видів злочинів на основі використання даних про типові слідчі ситуації, системи типових версій, комплекси слідчих (розшукових) дій, організаційних й оперативно-розшукових заходів [4, с. 352].

Враховуючи викладене, з метою ефективного вирішення завдань кримінального процесу криміналістична методика обов'язково має відповідати сучасним вимогам теорії і практики.

Досліджуючи стан розвитку криміналістичної методики на сучасному етапі, слід відмітити позитивні зміни у підходах до формування її змісту, тобто перехід від описового способу викладення програм розслідування до формалізованих моделей у вигляді алгоритмів послідовності слідчих (розшукових) дій, розшукових і профілактичних заходів.

Ми підтримуємо позицію, що методики розслідування окремих видів злочинів мають формуватися поетапно і послідовно містити детальні специфічні рекомендації з проведення окремих слідчих (розшукових) дій на всіх етапах розслідування окремих видів злочинів, починаючи з моменту отримання інформації про подію злочину і завершуючи профілактичними заходами, з огляду на зміст типових слідчих ситуацій, а також висунуті за кожною з них загальні й окремі версії [1, с. 310].

Ефективність таких методик забезпечується безпосередньо врахуванням таких особливостей, забезпечує швидку та успішну організацію розслідування і надає слідчому можливість віднайти відповіді на актуальні питання, які можуть виникати у процесі розслідування того чи іншого виду злочину.

Нині вченими-криміналістами розроблена численна кількість методик розслідування окремих видів найпоширеніших злочинів, а саме: вбивств, зґвалтувань, крадіжок, грабежів, розбійних нападів, вимагань, хабарництва, контрабанди, податкових злочинів, злочинів у сфері комп'ютерних технологій, екологічних злочинів тощо. Разом із тим необхідно відзначити, що стрімкий розвиток організованої злочинності, зміна її якісних форм, а також поява нових видів злочинів потребує постійного оновлення положень стосовно алгоритмів, які складають систему таких рекомендацій.

Класична структура методики розслідування злочинів обумовлена закономірностями організації та планування розслідування; криміналістичними особливостями перевірки інформації про злочин і початку кримінального провадження; слідчими версіями; обставинами, що підлягають встановленню; профілактичною діяльністю слідчого, а також використанням спеціальних знань. Запропонований перелік елементів, по-перше, не є вичерпним і, по-друге, залежно від виду злочину, механізму його вчинення та інших обставин, той чи інший елемент методики розслідування окремих видів злочинів матиме більше або менше практичне значення.

У рамках дослідження, з урахуванням наукових позицій щодо структури окремих криміналістичних методик та практики їх застосування, автор пропонує наступну сукупність складових елементів, які формують методику розслідування крадіжок, вчинених злочинними групами:

- криміналістична характеристика крадіжок, вчинених злочинними групами;
- обставини, що підлягають встановленню при розслідуванні крадіжок, вчинених злочинними групами;

- особливості початку кримінального провадження;
- типові слідчі ситуації початкового етапу розслідування крадіжок, вчинених злочинними групами;
- планування розслідування крадіжок, вчинених злочинними групами та висунення криміналістичних версій;
- особливості початкового етапу розслідування крадіжок, вчинених злочинними групами;
- тактика проведення окремих слідчих (розшукових) дій під час розслідування крадіжок, вчинених злочинними групами;
- особливості наступного етапу розслідування крадіжок, вчинених злочинними групами;
- взаємодія слідчого із працівниками оперативних підрозділів під час розслідування кримінальних проваджень за фактом вчинення крадіжок злочинними групами
- використання спеціальних знань під час розслідування крадіжок, вчинених злочинними групами
- заходи усунення протидії розслідуванню злочинів;
- профілактична діяльність слідчого.

Також важливою передумовою повноти та ефективності криміналістичної методики є розробка таких рекомендацій із розслідування, які б забезпечували застосування всіх передбачуваних заходом заходів із метою розкриття злочину та встановлення осіб, що їх вчинили. Тобто, криміналістична методика має забезпечувати реалізацію відповідних кримінально-правових і кримінально-процесуальних норм [6, с. 341].

Особливого значення набувають методики розслідування окремих видів злочинів на сучасному етапі створення та реформування Національної поліції, оскільки останнім часом спостерігається оновлення кадрового апарату особового складу слідчих підрозділів, що супроводжується відчутним зменшенням їх практичного стажу роботи у слідчих підрозділах та відсутністю відповідного досвіду. Такі методичні рекомендації щодо розслідування конкретного злочину для молодих спеціалістів, які приступили до виконання своїх службових обов'язків відразу після отримання юридичної освіти та не мають досвіду практичної роботи, будуть слугувати своєрідною підказкою стосовно правильної організації та планування розслідування. Крім того, використання зазначених матеріалів дасть змогу молодим фахівцям проводити розслідування максимально ефективно та результативно, послідовно виконуючи запропоновані алгоритми дій.

Аналізуючи практику розслідування крадіжок, вчинених злочинними групами, можемо виокремити ряд підстав, за яких виникає потреба у використанні методичних рекомендацій:

- у слідчого бракує практичного досвіду та навичок;
- слідчий вперше розслідує такий вид злочину;
- за умови виникнення складної слідчої ситуації, в якій задіяна значна кількість учасників кримінального провадження (кілька підозрюваних, кілька потерпілих, кілька фактів вчинення протиправних дій, кілька місць події);
- з метою економії часу слідчий звертається до визначеного алгоритму дій та положень щодо планування та організації розслідування.

Разом із тим необхідно відзначити, що передбачити абсолютно всі проблемні питання, які можуть виникати під час розслідування окремого злочину та відобразити шляхи їх вирішення у методичних рекомендаціях, заперечувати факти удосконалення та появи нових форм та методів вчинення злочинів, зокрема й крадіжок, вчинених злочинними групами, на жаль, не можна. Саме тому створити ідеальну методику розслідування крадіжок, вчинених злочинними групами, яка б охоплювала всі ситуації, задовольняла всі потреби практичної роботи та слугувала тривалий час, також не можливо, а її зміст потребує постійного переосмислення та удосконалення.

На нашу думку, сучасна криміналістична методика розслідування крадіжок, вчинених злочинними групами, має відповідати таким основним вимогам:

- бути доступною, тобто викладеною просто та зрозуміло;
- реальною, тобто можливою у застосуванні при розслідуванні та попередженні злочинів;
- зміст методики має відповідати конкретному злочину, що розслідується, його специфіці;
- мати чітко визначені рекомендації з організації розслідування;
- усі рекомендовані дії мають бути ефективними та безпомилковими, щоб під час їх застосування досягти максимального результату за мінімальної затрати часу й зусиль;
- методичні рекомендації мають відповідати сучасним потребам сьогодення, тобто сучасному законодавству, новим досягненням науки і техніки, новим способам учинення злочинів.

Висновки. Таким чином, під час обрання напрямку для розроблення методик розслідування, у першу чергу, з метою забезпечення їх ефективності, значну увагу варто приділяти актуальним та проблемним питанням, які виникають під час розслідування злочинів тієї чи іншої категорії, а також апробації цих положень у практичній діяльності.

Список використаних джерел:

1. Возгрин І.А. Введение в криминалистику: история основы теории, библиография / И.А. Возгрин. – Санкт-Петербург : Пресс, 2003. – 473 с.

2. Возгрин И.А. Понятие и содержание криминалистической методики расследования преступлений / И.А. Возгрин // Курс криминалистики: в 3 т. Криминалистическая методика: методика расследования преступлений против личности, общественной безопасности и общественного порядка / под ред. О.Н. Коршуновой и А.А. Степанова. – СПб.: Изд-во «Юридический центр Пресс», 2004. – С. 11–52.
3. Журавель В.А. Криміналістичні методики: сучасні наукові концепції: [монографія] / В.А. Журавель. – Х.: Видавнича агенція «Апостиль», 2012. – 304 с.
4. Криміналістика : підручник / за ред. П.Д. Біленчука. – 2-ге вид., випр. і доп. – К. : Атіка, 2001. – 544 с.
5. Криміналістика : підруч. для студ. юрид. спец. вищих закладів освіти / за ред. В.Ю. Шепітька. – К. : Вид. Дім «Ін Юре», 2001. – 684 с.
6. Криминалистика : учеб. для вузов / [И.Ф. Герасимов, Я.Л. Драпкин, Е.П. Ищенко и др.] ; под ред. И.Ф. Герасимова, Л.Я. Драпкина. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : Высш. шк., 2000. – 672 с.
7. Криминалистика : учебник / под ред. А. Г. Филиппова. – [2-е изд., перераб. и доп.]. – М. : Спарк, 2000. – 687 с.
8. Яблоков Н.П. Криминалистика: природа и система / Н.П. Яблоков. – М.: Юрист, 2005. – 174 с.
9. Слободян Я.І. Криміналістична методика на сучасному етапі та її роль у розслідуванні злочинів, учинених організованими злочинними угрупованнями / Я.І. Слободян // Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). – 2012. – № 2. – С. 64–70.
10. Чаплинский К.О. Тактика проведения окремих слідчих дій: [моногр.] / Чаплинский К.О. – Дніпропетровськ : Дніпропетр. держ. ун-т внутр. справ, 2006. – 306 с.
11. Шепітько В.Ю. Криминалистика : [учеб.] / В. Ю. Шепітько. – Х. : Одиссей, 2003. – 352 с.

УДК 343.2

ГРИЗА О.В.

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ЗБЕРЕЖЕННЯ ТАЄМНИЦІ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ

У статті розглянуто сучасний стан та перспективи збереження таємниці досудового розслідування. Досліджено думку слідчих щодо збереження таємниці досудового розслідування. Запропоновано критерії віднесення відомостей до таємниці досудового розслідування шляхом внесення змін до ст. 222 Кримінального процесуального кодексу України.

Ключові слова: таємниця, досудове розслідування, способи і заходи збереження.

В статье рассмотрены современное состояние и перспективы сохранения тайны досудебного расследования. Исследованы мнения следователей о сохранении тайны досудебного расследования. Предложены критерии отнесения сведений к тайне досудебного расследования путем внесения изменений в ст. 222 Уголовного процессуального кодекса Украины.

Ключевые слова: тайна, досудебное расследование, способы и меры сохранения.

In the article the current state and prospects of the secrecy of pre-trial investigation. According to investigators studied on secrecy of pre-trial investigation. Criteria of information for his preliminary investigation by amending art. 222 of the Criminal Code of Ukraine.

Key words: mystery, pre-trial investigation, methods and conservation measures.

Вступ. Збереження таємниці досудового розслідування є не тільки вимогою закону стосовно офіційно закріплених та виокремлених видів таємниці, а й об'єктивною необхідністю під час проведення слідчих (розшукових) та процесуальних дій досудового розслідування та на різних етапах провадження. У зв'язку з великим навантаженням у роботі слідчий не приділяє уваги поглибленому вивченню поло-